

7

DFA inceleme

13 KASIM 1987

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Ansiklopedisi

7. Sayı

Özdem Kardeşler Matbaası
İstanbul — 1986

BURSA'DA ŞEHZADE AHMED TÜRBESİ

Dr. Hakkı ÖNKAL

Muradiye'deki türbelerin ve içlerindeki sandukların kimlere ait olduğu hususundaki karışıklık Şehzade Ahmed Türbesinde belirgin bir hâl almıştır. Önceleri ve uzun bir süre Fatih'in oğlu Mustafa'ya izafe edilerek Mustafa-i Atik Türbesi diye anılan yapı daha sonra Çelebi Mehmed'in oğlu Şehzade Ahmed'e mal edilmiştir (1). Bursa Kadı Sicilleri üzerinde yapılan araştırmalar ise bu türbenin II. Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmed adına ve onun ölümünün akabinde, Yavuz Sultan Selim'in emriyle, inşa edildiğini ortaya koymuştur. Kâmil Kepecioğlu'nun Bursa Kadı Sicilleri üzerinde yaptığı incelemeler sırasında bu türbe ile ilgili tesbitleri, türbenin inşa ve tamamlanış tarihlerini, mimarını, gerekli paranın nerelerden sağlandığını ortaya koyması bakımından büyük bir ehemmiyeti haizdir : «Yavuz Selim'in Bursa Kadısına gönderdiği 12 Rebiülevvel 919 (18 Mayıs 1513) tarihli bir fermanla Sultan Ahmed, kardeşi Şehinşah, Şehinşah'ın oğlu Mehmed ve Korkud'un kabirleri üzerine türbe yapılması ve hassa harac akçesine ait olan darphane mahsulünden alınarak sarf olunması emrolunmuş ve hassa silahtarlarından Bedrerddin Mahmud Bey'in eminli-

(1) Kâzım Baykal, Fatih'in oğlu Mustafa'nın Cem Sultan Türbesinde medfun bulunduğundan bahisle, eserin II. Murad'ın kardeşi Ahmed'e ait olması gerektiğini bildirir (Bkz. K. Baykal, Bursa Anıtları, Bursa, 1950, s. 40). Gönül Öney (Türk Çini Sanatı, İstanbul, 1976, s. 98), Yıldız Demiriz (Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I, Erken Devir (1300-1453), İstanbul, 1979, s. 291) ve A. Gabriel (Une Capitale Turque Brousse, Bursa, I, Paris, 1958, s. 120) bu görüşü benimserler.

gi ve Asır (?) oğlu Ali Çelebi, Yusuf, Muhyiddin, Mehmed Efendilerin kitabetiyle yaptırılması emredilmiştir. Türbenin inşasına da Mimar Alaeddin memur edilmiştir» (2).

Yine aynı incelemeden, Türbe için lâzım olan paranın, içinde yahudi sarrafların da bulunduğu muhtelif kimselerle birlikte darphaneden ve beytülmal emini Kemal'in muhallefatından sağlandığını, inşaatın, 929 senesi Zilkadesinin başında (18 Aralık 1514) sona erdiğini ve Şehzade Ahmed'in annesi Bülbül Hatun'un oğlunun türbesine, beş şamdan, bir seccade, rahleler ve üçü Türkçe ikisi Arapça beş kitabı, 13 Cemaziyelahir 919/16 Ağustos 1513 tarihli vakfiyesi ile vakfettiğini öğreniyoruz.

II. Bayezid'in tahtından feragat ederek yerine oturtmağı düşündüğü Şehzade Ahmed, bu fırsatı iyi değerlendirememiş ve Yavuz Sultan Selim'in tahta oturmasından sonra kardeşiyle yaptığı savaşı kaybederek esir düşmüş ve Sinan Ağa tarafından boğularak ortadan kaldırılmıştır. Şehzade Ahmed'in cenazesi Bursa'ya nakledilerek Muradiye Camii ile II. Murad'ın Türbesi arasına gömülmüş ve yukarıda belirtildiği üzere, Yavuz Selim'in emriyle türbesi yapılmıştır.

Eser, kuzey kenarında mermerden bir revakın yer aldığı sekizgen gövdenin üzerinde, aynı tarzda inşa edilmiş sekizgen kasnağın yükselmesi ve bir kubbeyle örtülmesinden ibarettir. Taş ve tuğla sıraları ile örülü gövdenin kuzeyindeki mermer revak, Muradiye'deki türbeler topluluğu içinde bulunan Şehzade Mahmud Türbesinininkinin bir benzeridir. Revakın dördü önde ikisi arkada altı mermer direği, düz atkılarla birbirlerine bağlanmış ve bunların içlerine yine mermerden taşkın Bursa kemerleri yapılmıştır. İçte, iki yanda sekilerin yer aldığı revakın direkleri arasına, ortadaki haric olmak üzere, mermer korkuluklar yerleştirilmiştir. Tavanı geniş mermer plâkalarla kapatılmış revak, kurşun kaplı ve geniş saçaklı bir çatı ile örtüldür. 1.45 x 2.21 m. ölçülerindeki giriş açıklığı geniş mermer söveli olup iki renkli mermerden geçme tarzında örülmüş basık bir kemere sahiptir. Bu kapıdan geçilerek girilen mekân, sekizgen bir plân arzutmekte ve kenarların köşelerinde yer alan pilasterlerin, sivri kemerlerle birleştirilmesiyle hareketlilik kazan-

(2) Kâmil Kepcioğlu, Bursa Türbeleri, yazma, E. Hakkı Ayverdi'nin hususi kütüphanesinde, Muradiye Türbeleri bölümünde.

maktadır. Dar bir friz gövdeyi sınırlandırmakta ve yine bir sekizgen olan kasnağa başlangıç teşkil etmektedir. Kasnak da, gövde kenarları gibi birer sivri kemerle teşkilâtlandırılmış ve kemerler arasında teşekkül eden sekiz pandantif yarım küre kubbenin oturmasına zemin hazırlamıştır. Mekân, altısı alt kenarda, sekizi kasnakta ve diğer sekizi gövdeyi teşkilatlandıran kemer alınlıklarında olmak üzere cem'an 22 pencere ile aydınlatılmıştır. Alttakiler düz atkılı ve kapaklı, üsttekiler sivri kemerlidirler. Eserin duvarları zeminden itibaren 2.50 m. yüksekliğe kadar, lâcivert ve firuze renkli altıgen çinilerle ve merkezde bulunan firuze çinilerin, lâcivert çinilerle çevrelenmesiyle kaplıdır. Pilasterler, pencerelerin etrafı ve pencerelerin yanlarında kalan duvar satırları mavî-beyaz bordür çinileriyle çerçevelenmişlerdir. Çini kaplamanın hemen üstünde, köşe pilasterleri dışında, bütün kenarları celi sülüsle yazılmış geniş bir yazı kuşağı dolaşır. Kırmızının hakim olduğu, beyaz, siyah ve lâcivertin kullanıldığı ve kıvrık dallarla süslenmiş aynı yazı kuşağı, üstte bir satır halinde, küfi yazılar da ihtiva eder. Bugün bu kuşağın sadece, sekizde üçü orijinalliğini koruyabilmiş diğer beş kenardakinin zemini siyaha boyanarak özelliği kaybolmuştur. Girişin karşısına rastlayan kenarda mihrab nişi bulunur. Beş sıra mukarnasla nihayetlenen niş, mukarnas sıralarına kadar altıgen çinilerle kaplanmış ve diğer kenarlarda görülmeyen beyaz altıgen çiniler hem mihrab nişinde hem de mihrabın iki yanındaki duvar satırlarında kullanılmıştır. Ayrıca, yine nişte, iki firuze çini ortasında damla taşları mevcuttur. Bu kenardaki yazı kuşağını iki dikdörtgen parçaya bölen mukarnas yuvaları sarı, açık sarı, kiremit kırmızısı, kahverengi ve lâciverte boyanmıştır. Duvarların üst kısımları, kasnak ve kubbe tamamen sıvalı olup, bu kısımlarda son devirlere ait ehemmiyetsiz kalem işleri görülür. Sıvalı kısımların, ilk şekliyle câzip kalem işi tezyinata sahip olduğu muhakkaktır.

Zemini altı kenarlı tuğlalarla kaplı türbede altı aded üstü açık, içi toprak dolu mermer sanduka bulunmaktadır. Bunlardan dördü, kapıdan mihraba doğru yanyana sıralanmakta, diğer ikisi ise, doğuda yer almaktadırlar. Sandukalarda kitâbe bulunmaması, sonradan konulan levhaların zaman içinde kaybolması veya yer değiştirmesi, türbede yatanların kimliğini tes-

(3) Kâmil Kepecioğlu, a.e., aynı yer.

bitte büyük güçlükler çıkartmaktadır. Nitekim, Şehzade Ahmed Türbesinde kimlerin medfun bulunduğu hususunda, değişik kayıtlara rastlanmaktadır. Ancak bu türbede ihtilâflı olan sanduka, iki olup diğer dört sandukanın, Şehzade Ahmed (919/1513), II. Bayezid'in diğer oğlu Şehzade Şehinşah (5 Rebiülahir 917/2 Temmuz 1511), Şehinşah'ın oğlu Mehmed (918/1512) ve Şehzade Ahmed'in annesi Bülbül Hatun'a (921/1515) ait olduğunda birleşilmektedir. Son iki sanduka ise hem Şehzade Korkud (4) ve Şehzade Şehinşah'ın karısı Mükrime Hatun'a hem de II. Bayezid'in kızı Sofu Fatma Sultan ile Şehzade Ahmed'in kızı Kamer Sultan'a, izafe olunmaktadır (5). Mevcut bilgiler karşısında bu karışıklığın giderilmesi güç görünmektedir.

Taştan sekizgen bir kasnak üzerinde yükselen gövde ve kasnak taş ve tuğla sıralarının münavebesiyle örülmüşlerse de taş sıraları ince bir sıva ile kapatılmış tuğla sıraları ise değişik ince süs şeritleri meydana getiren kiremit rengi harçla belirtilmiştir. Gövde ve kasnağın cepheleri, köşe pilasterlerinin üstte ufki dönmesiyle dikdörtgen panolarla hareketlendirilmiş ve cephelerdeki taş-tuğla düzeni pilasterlerde de aynen uygulanmıştır. Gövdenin cephelerinde altlı üstlü ikişer, kasnak cephelerinde ise birer pencere yer alır. Alt sıradaki pencerelerin ahnlık kemerleri ile üsttekilerin sivri kemerleri derzlerle belirtilmiştir. Ayrıca, köşelilere, kilit taşları üzerine ve gövdeyle kasnağı ayıran kornişe çeşitli rozetler işlenmiştir. Tuğla sıralarını işaretleyen derzler üç değişik şekil gösteren zencirek motifleri olup bu, gövdenin nihayetlendiği kısımda, daha zenginleşmekte ve rozetlerden ayrı olarak bir palmet dizisi gövdeyi dolanmaktadır (6). Kasnağı sınırlandıran kirpi saçak üzerinde kurşun kaplı kubbe yapıyı nihayetlendirir.

Kitâbeler :

Eserin içinde çini duvar kaplamasının üzerinde uzanan

- (4) Kâmil Kepecioğlu, Şehzade Korkud'un önce Orhan Gâzi Türbesine defnedildiğini ve daha sonra buraya cesedinin nakledildiğini söyler (A.e., aynı yer). Tarihi kaynaklar Orhan Gâzi Türbesine defnedildiğini bildirirler.
- (5) Çağatay Uluçay, Bayezid II'in Ailesi, Tarih Dergisi, sayı: 14, 1959, s. 111, 120; K. Kepecioğlu, a.e., aynı yer.
- (6) Yıldız Demiriz, a.e., s. 291.

yazı kuşağı Besmele ile başlayıp Ayete'l-Kürsi ile devam etmektedir. Mihrabın bulunduğu kenarda ise Al-i İmran suresinin 37. âyetinin bir bölümü okunur. Aynı yazı kuşağı kûfi yazılar da ihtiva etmekte ise de, bazı kısımlar hariç, okunamamıştır.

Kâmil Kepecioğlu'nun incelemeleri sırasında tesbit ettiği ve yukarıda zikrettiğimiz 18 Aralık 1514 tarihini, Türbenin inşasının bitiş tarihi olarak kabul ediyoruz. 1507 ye tarihlenen Şehzade Mahmud Türbesiyle çok yakın bir benzerlik göstermesi de bu tarihi teyid etmektedir. A. Gabriel, eseri, Çelebi Mehmed'in oğlu Ahmed'in ölüm tarihi olan 1429'a tarihlerken, bu benzerliğe işaret etmek ihtiyacını duymuştur (7).

Türbede kullanılan mermerlerin Aydıncık'tan getirildiğini ve müteaddid defalar tamir gördüğünü öğrendiğimiz eserin mimarı da bilinmektedir. Bu, II. Bayezid devri mimarları arasında yer alan ve adı Kanûn'nin ilk yıllarında, «müşâhere-hârân defterinde» kayıtlı bulunan Alaeddin'dir (8). Bina emini ise Bedreddin Mahmud Beydir.

(7) A. Gabriel, a.e., s. 120.

(8) Kâmil Kepecioğlu'nun, eserin mimarını Alaeddin olarak tesbit ettiği yukarıda belirtilmişti. Rifka Melûl Meriç, II. Bayezid devri mimarları arasında Alaeddin'i de sayar (R.M. Meric, Bayezid Camii Mimarı, Yıllık Araştırmalar Dergisi, II, Ankara, 1958, s. 41) ki, böylece, bu tesbit teyid olunmaktadır.